

CIRKUSZI AKROBATIKA

Alaputatási és szakmódszertani periodika

H. Orlóci Edit: Cirkuszcikkek 2014

Periodikánk legelső számában kezdtük el közölni Maczák Ibolya sorozatát, amelynek indításakor azt reméltük, hogy az idők folyamán a lehető legnagyobb és legegységesebb összehasonlítási alapot szolgáltatja majd az elektronikus napilapoknak akár tudományos igényű elemzéséhez is. Ez a várakozásunk ugyan nem igazolódott be, mivel nem folyamatos a négy országos napilap online hozzáférhetősége, ám az éves áttekintések így is számottevő érdeklődésre tarthatnak igényt. A sorozat a 2001-es év újságcikkei közlésével indult, és az alábbi táblázatban közölt tételszámokat tartalmazza:

Év	Újságcikkek száma	A segédlet linkje
2001	50	http://epa.oszk.hu/01400/01461/00001/maczakibolya.htm
2002	76	http://epa.oszk.hu/01400/01461/00003/maczakibolya.htm
2003	52	http://epa.oszk.hu/01400/01461/00004/2021.htm
2004	47	http://epa.oszk.hu/01400/01461/00005/maczak_ibolya_egy_ismeretag_ebresztese_5.htm
2005	45	http://epa.oszk.hu/01400/01461/00007/maczak_ibolya_egy_ismeretag_ebresztese.htm
2006	53	http://epa.oszk.hu/01400/01461/00008/maczak_ibolya_egy_ismeretag_ebresztese_8.htm
2007	36	http://epa.oszk.hu/01400/01461/00002/maczak.htm
2008	76	http://epa.oszk.hu/01400/01461/00006/maczak_ibolya_egy_ismeretag_ebresztese_6.htm

2009	70	http://epa.oszk.hu/01400/01461/00010/Maczak_ismeretag.htm
2010	81	http://epa.oszk.hu/01400/01461/00014/EPA-01461_2011_4_maczaki.htm
2011	108	http://epa.oszk.hu/01400/01461/00018/pdf/EPA01461_cirkuszi_akrobatika_2012_04_05.pdf
2012	72	http://epa.oszk.hu/01400/01461/00022/pdf/EPA01461_cirkusziakrobat_2013_04_02.pdf
2013	43	http://epa.oszk.hu/01400/01461/00026/pdf/EPA01461_cirkuszi_akrobatika_2014_04_03.pdf
2014	66	http://epa.oszk.hu/01400/01461/00030/pdf/EPA01461_cirkuszi_akrobatika_2015_4_03.pdf

Az 2014-es évben a következőképpen oszlott meg a mintába bekerült újságcikkek száma (ABC sorrendben: Magyar Hírlap, Magyar Nemzet, Népszava):

MH	MNO	NSz	Összesen
8	33	25	66

A szerzőket illetően, a NOL kikerülésével sajnos nincs lehetőség az itteni szerzők, különösen a vonatkozó Trencsényi-írások ismertetésére, melyeket az elmúlt években érdemük szerint tárgyalhattunk. Bóta Gábor a Népszavánál változatlan szorgalommal közli bennfentes értesüléseit (7 cikk). Új szereplőként viszont R. Kiss Nelli (Kornélia) a Magyar Nemzetnél mindjárt 7 cikkel jelent meg a cirkusz iránt érdeklődők sorában. Természetesen ebben az évben is több, az MTI-től átvett, szövegében teljesen megegyező (vagy alig eltérő) írás szerepel a különböző lapoknál.

Ez alkalommal a cikkek tartalma alapján elkerülhetetlenné vált a korábbi két kategória (a műsor és az intézmény) egybeolvasztása a „tradicionális cirkusz” címke alatt, mivel az írások többsége nagy terjedelmű átfedést mutat. Továbbra is a tradicionális cirkuszra vonatkozó

információkra fókuszálok.

Téma	Sorszám	Összesen
Tradicionalis cirkusz	1, 2, 3, 4, 5, 9, 10, 15, 17, 23, 24, 26, 28, 30, 31, 32, 33, 36, 41, 42, 43, 48, 49, 53, 55, 57, 62, 63, 64	29
Újcirkusz	16, 56, 58, 59, 60, 61	6
Utalás	6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 18, 19, 20, 21, 22, 25, 27, 29, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 44, 45, 46, 47, 50, 51, 52, 54, 65, 66	31

Az egyes cikkek besorolásánál, mint rendszeren, most is adódtak nehézségek. Az „Utalás” kategória tartalmazza az érintőleges megjegyzéseket, a más művészeti ágakban szereplő cirkuszmotívumokat, valamint a színházi és mozdulatművészeti megjelenéseket, melyekben nehezen elkülöníthetően vannak jelen az artisztikus vonások (végső soron akár ide lenne utalható a teljes újcirkuszi állomány is).

Újcirkusz

A korábbiakhoz képest ez alkalommal jelentősen megcsappant az újcirkuszi vonatkozású cikkek száma. A néhány éve alapított magyar Recirquel társulat produkcióit részletesen elemzi Bóta Gábor. Az elsónél az utalást nem lehet elvéteni, hiszen *Meztelen bohóc* az előadásnak, *Az emberiség tükre* pedig a cikknek a címe (16*). A szerző dicsérő kritikája legvégén mindazonáltal hiányolja a korábbi világmegváltó hevületet. A második ismertetés, a *Szép testek kavalkádja* (56) a *Párizs éjjel* c. előadásról szól, de emellett a Fővárosi Nagycirkusz műsora is terítékre kerül. Itt olyan bölcsesség is szerepel, mely szerint „*a cirkusz éppen attól művészet, hogy a produkciókban mindig megjelenik valamilyen viselkedési mód is*”.

A másik blokkban a MűPa Pasca-előadását tárgyalják *Vizuális orgazmus* (58), *Csehovi csend a cirkuszban* (59), *Így találkozik az Újcirkusz világa Csehovval* (60), illetve *Összművészeti varázslat* (61) címmel, mely utóbbi Bóta-írásból kiemelek egy megállapítást: „*kár, hogy néha éppen a prózai részek, főleg a produkció elején, közhelyesek*”. Az idézet nyomán talán érdemes végiggondolni, hogy mikor, milyen körülmények között lehetne banálisnak nevezni egy artista-trükköt, ha egyáltalán lehet.

Utalás

A fenti megállapításomnak valamennyire ellentmond az újcirkuszra vonatkozó utalások viszonylag nagy száma. A Cirque du Sziget beharangozóiban és ismertetéseiben ugyan mindössze egyszer említik a Rippel Tanodát (25), öt alkalommal viszont a Recirquel Társulatot (13, 37, 38, 39), továbbá a MúPa Café Budapest Művészeti fesztivál műsorainak felsorolásában egyszer (47). Az eseménysorozat programajánlójában (52) nevesítés nélkül említik az újcirkuszi előadásokat.

A Bánki-tó fesztiválján az S10-es Cirkusz szerepel, amely csak nevében az, a facebook bejegyzésük szerint azonban „freakshow” (35), és a szabolcsi fesztiválról szóló cikk (29) sem tüntet fel konkrét cirkusznevet, inkább a mutatványosokról, gólyalábasokról, buborékfúvásról, utcaszínházról esik szó.

Csak megemlítik, hogy artistaszámokat is bemutattak a Magyar Kultúra napján az FNC-ben (6), illetve a téli olimpia záróünnepségén (8) „*az orosz kultúrában fontos szerepet betöltő cirkuszvilágot idézték meg*”. Egészen más jellegű, a fogyatékkal élők javára szervezett rendezvénysorozaton (12) „*tánc, színházi előadások, utcai felvonulás, cirkusz színesítik*” a programot.

A Liget-projekt kapcsán csupán említést tesznek a felépítendő modern FNC épületről (14) és arról, hogy régebben „*a Cirkusz, de a Gundel étterem is a[z állat]kerttől vehetett el területet*” (7). A Turay Színház új, Kálvária téri épületéről szóló írás (45) szerint valamikor cirkusz [?!] és variété is működött itt.

A korábbi években olykor nagyszámban fordultak elő **képzőművészeti** utalások, a 2014-es mintában csak Vadász Endre: *Cirkuszsátor*című képének restaurálása kerül terítékre (54), továbbá a Magyar **Film**héten is „*sajnos méltatlanul kevés figyelmet kapott, a cirkusz és a diktatúra kegyetlen világát meggyőző erővel bemutató Aglaja című film*” (51). A Moszfilm-napok alkalmából viszont hírt kapunk arról, hogy „*az 1936-os Cirkusz a harmincas évek legsikeresebb szovjet zenés vígjátéka*” volt (18).

Szintén csak egyetlen **színházi** előadás került képbe, pontosabban opera-keresztmetszet, a Mozart-Lackfi: *Parázsfuvolácska* (11). A további cikkek a pécsi és veszprémi rendezvények kapcsán beszélnek váratlanul nagy terjedelemben a cirkuszvállalatról: „*a POSZT kísérő programjai közül a legbiztosabbnak a cirkuszi előadások ígérkeznek, amelyeket az idén 60 éves MACIVA visz Pécsre. Kriza Zsigmond, a Magyar Cirkusz és Variété Nonprofit Kft. igazgatója lapunknak elmondta, rendkívül fontos, hogy a cirkuszt az Előadóművészeti Törvény és a Magyar Művészeti Akadémiáról szóló törvény is preferálja, illetve a MACIVA kiemelt nemzeti intézmény lett. A műfaj előretörését jelzi, hogy az idei POSZT-on a MACIVA három napos sorozattal jelentkezik, amely keretében többek között a pécsi Expo Centerben Magyar Cirkuszcsillagok címmel rendeznek születésnapi gálaestet*” (19). Azt is megtudhatjuk (20), hogy a „*legrégebbi magyar kulturális vállalatnak számító MACIVA működésének első 30-40 éve egyet jelentett a magyar cirkuszművészet történetével*”, és igaz ugyan, hogy már 23 éve nem

indítottak sátras utazó cirkuszt, de azért „*van mit ünnepelni*”, például a Baross Imre Artistaképző Iskola fellépőit. Gyakorlatilag ugyanezek ismételtelen is elhangzanak (21), illetve a galán fellépő Recirquel darabra történő utalás zárja az ismertetéseket.

A veszprémi előadó-művészeti konferenciáról is Kriza Zsigmond, a MACIVA ügyvezetője tartott sajtótájékoztatót (44), illetve a szakmai fórumról beszámolva kiemelte az esetleges TAO támogatás megvonásának veszélyét (46).

„*Romkocsmákba költözik kortárs írókkal és zenészekkel az ingyenesen látogatható Irodalmi vándorcirkusz*” a CAFe Budapest Kortárs Művészeti Fesztiválon (50), és *Kenyeret és cirkuszt - Írók a manézsbán* címmel pedig a Trafó rendezett előszilveszteri partit (65, 66).

A **könyveket** illetően egy regényrészlet (40) mellett *Az emberevő krokodil és nyolclábú disznó csodája* címmel a másodszor is megjelentetett *A szórakoztatás művészete* című nagy történelmi áttekintő albumot ismerteti az MNO (27).

Az előbb említett írás mellett a következő exkluzív interjú (34) szintén szerepelhetne akár a tradicionális cirkusz témakörében is, hiszen az FNC műsorában lépett fel Steve Eleky, ám ő egyértelműen **varieté**-művésznek minősítendő, amely műfajt érdemes elhatárolni a cirkusztól. A mi szempontunkból az igazi cirkuszos szüleiről, nagyszüleiről elmondottakat kell kiemelni, esetleg a mentalitás vagy szóhasználat egy-egy elemét. Nézzük: „*a szüleim mindig féltek. Állandóan azzal foglalkoztak, hogy 'mi lesz, ha'. Mi lesz, ha nem lesz munka, mi lesz, ha nem lesz pénz, mi lesz, ha betegek leszünk. Ma már megértem, hiszen ez a nemzedék sok mindenen keresztülment*”. Nagy valószínűséggel félreérti, hiszen az ötvenes-hatvanas évek politikai légkörének tulajdonítja ezt a félelmet – igencsak tévesen. Az 1960-as évek közepén nyugaton maradt artisták zöme ugyanis azért hozta meg ezt a fájdalmas döntést, mert az akkori igazgató kijelentette, hogy a negyven év fölöttieknek, főleg a nőknek, sürgősen nyugdíjba kell vonulniuk. A félelmek éppen abból fakadtak, hogy el kellett hagyni a meleg fészket jelentő, államilag garantált biztonságos megélhetést. A cirkuszi artisták többségének ma sem könnyebb a dolga, a menő varieté-artisták viszont tényleg elmondhatják magukról: „*nekünk jobb életünk van*”. Azt, hogy magyarként konferáltatja be magát, és a csinos táncoslányokat preferáló csibészes mentalitása dacára fel-feltűnő archaikus szófordulatait pedig igazi öröm hallani (például: „*tetszett, hogy a népek nevetnek*”).

Tradicionális cirkusz

Ha időrendi sorrendben haladunk, a cirkuszfesztiválról adott ismertetésekkel kell kezdeni. A legelső híradás címe szerint is *Cirkuszi világklasszisokat láthat Budapesten* (1), „*elképesztő műsorkavalkád*” sőt „*Monte-Carlo-val is felvesszük a versenyt* – állítják. Más sugall Bóta Gábor (3): „*Többen esztétikusan lengedeznek a légben, de olyan fergeteges dolgot azért nem csinálnak. Túl sok a közepes szám, kevés a sosem látott újítással, bámulatos fantáziával teli. Nagy hiányt jelent, hogy nem Farkas Gábor Gáriel a konferanszié, aki elegáns lezserséggel, a cirkusz és varieté műfaj csínját-bínját ismerve tette a dolgát*” (ami az utóbbit illeti, ahány szakmabélivel csak beszéltem, mind Ócsai Gábort sírtuk vissza).

A következő cikk (4) a zsűri tagjait sorolja fel, valamint a fődíjak nyerteseit, akik között a Richterék lovasszáma Arany-, a Simet-féle szemafor pedig Ezüst Pierrot díjat kapott. Bóta Gábor következő írása (5) kifejezetten politikai színezetet kap a nemzeti intézménnyé lett FNC kapcsán: „*mostanában a problémák elhallgatása dívik. Így aztán a nemzeti cirkusz is jobban teljesít*”.

Ebbe a blokkba ékelődik be egy interjúrészlet Richter Józseftől (2), amely teljes terjedelmében itt nem, csak a nyomtatott változatban olvasható. A tőle megszokott stílusban közli, hogy a lehetetlent is megoldják – „*mintha a Fradiba Cristiano Ronaldót akarnánk elhozni*”, de hála a család respektjének, ez is sikerül, hogy a moszkvai jegyáraknak kevesebb, mint negyedéből hozzák ki a műsort, és a Liget projekt korábbi terveit pedig felülbírálták.

Az FNC-ről, mint Közép-Európa egyetlen kőcirkuszáról, amely idén 125 éves, Kriza Zsigmond mondta el (49), hogy „*2011-re kritikus mértékben csökkent a látogatottság*”, minden „*avitt képet mutatott*”, „*a korábbi cirkuszvezetés színházművészethez közelítő kísérleteit a közönség nem díjazta*”... Az utóbbi két évben azonban vonzóvá tettek mindent, új események következtek: Cirkuszok éjszakája, Cirkuszparádé, vidéki turné, sőt egyfajta garancialogót ad ki a Magyar Cirkuszművészeti Tanács.

A cirkuszműsorokról megjelent méltatások kivonatolása meglehetősen nehéz feladat, hiszen a szereplő nevek felsorolása fölöslegesnek tűnik, a kritikusok ízlése pedig a „... non est disputandum” kategóriájába tartozik. Marad egy-egy jellemző vagy informatív adalék kiemelése.

Az FNC *Circus Classicus* műsoráról *Örökzöld világszámok a Nagycirkusz nyári műsorán* címmel (10) csak dicsérő szavakat találunk. „*Tigrisek, elefántok, légtornászok, bohócok és illuzionisták fergeteges produkciói*”, további információ, hogy képgaléria idézi fel a nemrég nemzeti előadó-művészeti szervezetté nyilvánított 60 éves MACIVA múltját.

A Cirkusz - Halálos élvezet (23) összegzése ugyanennek a műsornak a végéről kritikusan szól: „*Attraktív befejezése ez a frenetikus és gyenge számokat egyaránt tartalmazó, de összességében a jó színvonal felé elbillenő műsornak. Ami a tavaly nyári mélypont után jelentős fejlődés*”.

A határát feszegető ember a nagycirkuszban (53) a *Zéró gravitációt* ismerteti, és semmi kétséget nem hagy a szerző afelől, hogy a csupa flitter, csiricsaré cirkuszi jelmezeket, bűvészeket, állatszámokat nem hiányolja. Érzékelhetően a „Cirque”-kel szimpatizál. Nem csoda hát, hogy Staubertiéket sokkolónak találta, ugyanakkor még e kényes ízlés mellett is szerethetőnek mondja a kutyaszámot, mert „*a negyvenöt kórusban össze-vissza ugató kutyával pontosan olyanok voltak, mint egy rendetlen, kedves, nagy olasz család*”.

Lellén kezd a Magyar Nemzeti Cirkusz (28), tudhatjuk meg a rövid hírverésből, mégpedig nagy állatok látványos felvonultatásával (elefánt,

tevék, lovak). „Az idén húszéves társulat vezetője a budapesti cirkuszfesztivál egyik legmagasabb díját is kiérdemelte”.

Az MNC jubileumi műsorszámainak felsorolását (41) így összegzi a szerző: „Összességében ez igényes program, soha rosszabbat. Bár csak az átvitt értelemben vett 'nemzeti cirkuszban' is így mennének a dolgok”.

Négy egymást követő tétel (30, 31, 32, 33) a Cirkuszok éjszakájáról ad hírt, egyikük *A hétvége legjobb programja*, figyelemre méltó címmel. Megtudhatjuk a négy város nevét, és a résztvevő műsorokról a legfontosabbakat. A jótékonykodásnak is inkább PR-szájíz adó eseményeiről is tudomást szerezhethünk (36, 63).

Az artistaképzéssel a sokévi átlagnál többet foglalkoztak 2014-ben. A kultúráért felelős államtitkár egy sajtótájékoztatón az egyre nagyobb számú fejlesztések sorában megemlítette, hogy „a 2013 novemberében átadott Hungária Cirkuszcsarnok pedig a hazai artistaképzés új módszertani [?] központjaként funkcionál” (9). Csupa sikertörténet kap hangot a továbbiakban is (15): a Baross Imre Artistaképző „a *Tempus Alapítvány Leonardo projektjében vesznek részt, amiben nagy nemzetközi eredmények születtek.... A növendékek itt megtanulják tudatosan irányítani a mozgásukat..... Vannak olyan tantárgyak, amelyek segítik a gyerekeket a későbbiekben az önmenedzselésben, hiszen el kell tudni adniuk a világban a produkcióikat. Persze a mai fiatalok sokkal jobban érvényesülnék*”, és a legcsekélyebb szakmai tapasztalattal sem rendelkező igazgató szerint a legfontosabb cél a pedagógiai program átalakítása.

Az Artistaiskola vizsgája természetesen nem is lehetett más, mint *Tomboló siker a Fővárosi Nagycirkuszban* (26), továbbá „a *közönség a Cap Crew nevű fiatal magyar artistaduót választotta meg legjobbnak a németországi Wiesbadenben rendezett Európai Ifjúsági Cirkuszfesztiválon*” (55). *A cirkuszban minden lehetséges* c. cikkben (62) megemlítik, hogy „a cirkuszművészet része az előadó-művészeti törvénynek, a Magyar Művészeti Akadémiáról szóló törvény szintén önálló művészeti ágként ismeri el”, továbbá a tehetségkutatásról és a cirkuszmisszióról esik szó.

Az év során cirkuszi artistáról csupán egy nagy interjú jelent meg: *Fél évszázad a magasban* (48). Példaértékű szép, kemény sors. „*Büszke, ha a cirkusztól beszélhet, mert ez az élete. Cirkusziskolába sosem járt, a családjától és a kollégáitól tanult Moszkvában. Ötéves kora óta dolgozott magasdróton...*”.

A cikkem végére maradtak a szomorú történetek. Meghalt Eötvös Gáborné (42, 43). *Kedvezményes cirkuszi előadás az idős artistákért* (57) adnak hírt az idősek anyagi problémáiról, aminek az az oka, hogy „a szocializmus idején minden magyar artista a Magyar Cirkusz és Varieténél volt státuszban. A külföldi szerepléseik ideje alatt csak nagyon csekély fizetést kaptak innen, a külföldi napidíjak pedig nem számítottak bele a nyugdíjukba”. A Szakszervezet égisze alatt megrendezett jótékonyági előadás eredményeként *Közel kétfélmillió forint jutott az idős artistáknak* (64). Százhuszonöt fő részére osztottak ki tizennégyezer forintot.

Akrobaták zuhantak le egy cirkuszi balesetben (17) a Ringlingnél: „kilenc artista súlyos sérüléseket szenvedett... az 'embercsillár' elnevezésű mutatvány közben leszakadt a trapézszerkezet”. „Betiltják az állatprodukciókat a fővárosi cirkuszokban” – szerencsére nem nálunk, hanem Mexikóban (24).

---

* Zárójelben a Maczák-féle lista szerinti sorszámot közöljük.

megjelenik minden negyedévben